

zásadní reorganizace struktury státní správy a samosprávy (1990, 1996, 1999–2000), zcela nevyřešeno zůstalo financování všech územních jednotek na sub-národní úrovni, ekonomické reformy po roce 1989 ve svých důsledcích zvětšily regionální rozdíly na úrovni, která značně přesahuje rozměry známé z Česka. Dvě věci uvedené v textu stojí za zvláštní zmínku. Autoři analyzují potenciální dopady demografických změn na vývoj nezaměstnanosti. Upozorňují na to, že mimořádně vysoká míra nezaměstnanosti v 90. letech nemusela být nutně jenom průvodním jevem ekonomických reforem, ale také důsledkem nástupu mimořádně početné generace „Husákových dětí“, narozených v době populačního boomu v 70. letech, na trh práce. Podobně snižování nezaměstnanosti v posledních letech nemusí mít jenom příčiny ekonomické, ale může k nim přispívat i demograficky daný pokles nabídky potenciálních nových pracovníků z početně podstatně slabších generací narozených v 80. letech. Velmi zajímavý je také pohled na souvislosti mezi regionálními rozdíly v míře nezaměstnanosti, zvláště dlouhodobé, a prostorovým rozmístěním romské populace. Publikované údaje ukazující, že zatímco mezi nezaměstnanými kratší dobu než 6 měsíců tvoří Romové 5 %, mezi nezaměstnanými déle než 4 roky je Romů 52 %, jsou alarmující a vedou k závěru, že problém dlouhodobé nezaměstnanosti a jejích regionálních dopadů nelze řešit bez speciálního zaměření na problematiku této etnické skupiny.

Třetí část práce je věnována typologii regionální diferenciace Slovenska. Je to nejvíce analytická část textu bohatě ilustrovaná mapkami, ve které autoři na základě analýzy regionálních disparit v několika sledovaných oblastech – ekonomika, oblast lidských potenciálů, sociální situace, infrastruktura vybavenost území, krajinně-ekologická situace, osídlení a urbanizovanost a aktivizace endogenních rozvojových zdrojů obcí – identifikují celkem osm různých typů okresů. Na jednom pólu

stojí okresy jako Bratislava, Košice, Banská Bystrica a Zvolen, které mají nejvyšší hodnocení ve všech sledovaných parametrech s výjimkou krajinně-ekologické situace. Na druhém pólu jsou okresy Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Kežmarok, Sabinov, Vranov nad Topľou, Gelnica, Košice-okolie, Rožňava a Trebišov územně koncentrované v jihovýchodní části země, které mají špatné hodnocení ve všech sledovaných parametrech, včetně krajinně-ekologické situace. Všechny ostatní typy okresů se vyznačují různou kombinací silných a slabých stránek.

Celkové hodnocení publikace je pozitivní – čtenářům poskytuje to, co se od publikací takového typu očekává. Je pečlivě zpracovaná, jak po stránce jazykové, tak grafické. Autorům bych vytknul snad jenom poněkud nestandardní zacházení s pojmem sociální kapitál, který, zjevně mimo hlavní proud současné společenské vědy, spojuje spíše s vybaveností regionů infrastrukturou, které v jejich chápání představují „rozsáhlý soubor všeobecných podmínek potřebných pro příznivý a sociálně, ekonomicky a environmentálně vyvážený rozvoj regionů“ (str. 37). Tato vada by však čtenáři neměla kazit celkové dobrý dojem z práce.

Tomáš Kostecký

Peter Gajdoš: *Človek Spoločnosť Prostredie*
Bratislava, Sociologický ústav SAV 2002,
374 s.

Autorem publikace je dlouholetý pracovník Sociologického ústavu Slovenské akademie věd a vysokoškolský pedagog Peter Gajdoš. Kniha je členěna do pěti samostatných částí, v nichž autor postupně pokrývá témata jako prostor v sociologii, sídelní vývoj, sociálně-prostorové procesy, sociologická problematika sídel a regionů a vybrané sociálněekologické problémy. Cílem bylo poskytnout ucelenější prezentaci problémové a názorové bohatosti prostorové

vé sociologie, naznačit rozsah problémů, jimiž se prostorová sociologie, sociální ekologie a environmentální sociologie zabývají, a poukázat na sociálně-prostorový aspekt procesů, které charakterizují současný stav a očekávaný vývoj společnosti a civilizace.

Úvodní část knihy spojuje problematika prostoru v sociologii. V první kapitole *Priestorovo orientovaná sociológia* se zabývá vznikem a vývojem prostorové sociologie. Přibližuje její nejvýznamnější školy a směry (humánní ekologie, sociální ekologie a environmentální sociologie). V kapitole *Člověk a spoločnosť v prostredí* se zabývá utvářením vztahu člověka a společnosti k prostředí, vztahem člověka a prostředí, globálního ekologického systému přírody a společnosti. Shrnuje vymezení sociálních kategorií prostor a prostředí v odborné literatuře. Kapitola *Územné spoločenstvo a väzby na prostredie* je věnována vymezení územního spoločenství, jeho základních typů (rezidenční, lokální, sídelní, teritoriální), znaků a funkcí. Autor rozlišuje tři období etapy vývoje problematiky spoločenství v sociologii. Zatímco první etapa je spjata zejména s koncepcí „Gemeinschaft“ a „Gessellschaft“ (Tönnies), druhá je spojena s pojmem „komunita“ a působením chicagské školy. Třetí etapa je vnímána ve vztahu k postindustriální, postmoderní společnosti, kdy dochází k renesanci komunity a do určité míry i venkova a venkovské společnosti jako typického představitele komunity a jejích základních hodnot. Autor se dále zabývá vymezením pojmů lokální skupina a sousedské vztahy. Zaměřuje se na typologii sousedství a jeho funkce. Kapitulu uzavírá problematika prostorové identity a vymezení jejích forem.

Námětem druhé části knihy je sídelní vývoj. Její úvodní kapitola *Sociologická problematika sídel a sídelného vývoja* vymezuje sídelní vývoj v kontextu civilizačního procesu, jeho výsledky jsou považovány za součást civilizace. Autor rozlišuje dvě základní dimenze vývoje sídla – civilizační a kulturní vývoj. Pozornost je věnová-

na sociálnímu významu sídel, historickému kontextu sídelního vývoje, jeho zákonitostem a základním formám. V kapitole *Sociálno-priestorový vývoj Slovenska* autor přibližuje základní sociálně-prostorové charakteristiky Slovenska, zabývá se jeho sociálně-prostorovým vývojem v průběhu 20. století a analyzuje sociálně-prostorové souvislosti transformace slovenské společnosti po roce 1989. Kapitola *Marginalita, chudoba a nezaměstnanost jako sociálno-priestorový problém* se dotýká uvedených společenských fenoménů nejprve v obecné rovině a posléze v sociálně-prostorových souvislostech území Slovenska.

Třetí část knihy, věnovanou sociálně-prostorovým procesům, otevírá kapitola *Urbanizácia a jej sociálno-priestorové a sociologické súvislosti*. Autor se zabývá vymezením pojmu urbanizace, jež je prezentována jako akcelerátor sídelního vývoje a modernizace společnosti. Přibližuje tři tzv. urbánní revoluce, komentuje projevy urbanizace Evropě a upozorňuje na její specifika na území Slovenska. Vysvětluje problematičnost měření míry urbanizovanosti a její mezinárodní komparace. Zabývá se vztahem urbanizace k dalším společenským procesům, jako jsou např. industrializace a modernizace. Nahlíží na urbanizaci z hlediska sociálně-kulturní změny (přebírání městského způsobu života), kterou působí. V následujících dvou kapitolách *Modernizácia jako sociálny proces a jej časo-priestorové svislosti* a *Urbánné a populačné trendy v období globalizácie* autor shrnuje pojetí pojmů modernizace a globalizace, projevy a důsledky těchto procesů pro člověka, společnost, životní prostředí a jejich prostorové souvislosti. Seznamuje čtenáře s kritickými reflexemi modernizace (kritika ekonomického růstu a konzumního jednání) a globalizace (střet civilizací) a reakcemi sociologů (teorie rizikové společnosti).

Čtvrtá část knihy se vztahuje k sociologické problematice sídel a regionů. Kapitola *Sociologická problematika města* začíná vymezením pojmu město, zabývá se vznikem

a vývojem měst jako typu lidského osídlení, přináší názory na vývoj měst v průběhu historie a shrnuje hlavní myšlenkové proudy, které ovlivnily sociologickou teorii města. Představuje kritiky velkých měst a některých aspektů městského života (antiurbanismus, Simmel, Mitscherlich, Hayek, Bauman aj.) a návrhy na uspořádání měst řešící ve své době identifikované problémy městského prostředí (teorie obytného okrsku, pásmové město, zahradní město, funkcionalismus atd.). Vysvětluje sociologické teorie územního členění měst (např. teorie soustředěných zón, sektorová teorie, teorie několika jader). Zabývá se sociálně-kulturním a životním prostředím měst, fenoménem anonymity. Věnuje se aktuálním problémům a potřebám měst, zaměřuje se na specifika vývoje měst na Slovensku. Kapitola *Sociologická problematika dediny a vidieka* přináší vymezení vesnice a venkova jako sídelních typů, podává přehled sociologické reflexe problematiky vesnice doplněný o pohled slovenské sociologie. Zabývá se specifiky slovenské vesnice a rozlišuje jednotlivé etapy jejího vývoje. Analyzuje problémy současného venkova, rozvojové předpoklady, možnosti a revitalizační aktivity (Program obnovy dediny, aktivizace lokálních zdrojů). Kapitola *Sociologická problematika regionálního rozvoja* se zaměřuje na regionální rozvoj v jeho sociálně-prostorových souvislostech, představuje různá vymezení a typologie regionu. Prezentuje cíle regionálního rozvoje a soustředí se na oblast regionální politiky, lokalismu a regionalismu. Popisuje regionální rozvoj Slovenska s důrazem na specifika protransformačního období (např. růst meziregionálních rozdílů). Kapitola *Sociálna participácia ako faktor sídelného rozvoja* poskytuje výklad pojmu sociální participace a jeho základních principů. Zabývá se významem participace veřejnosti na lokálním rozvoji, předpoklady, oblastmi i subjekty participace a rozlišuje formy občanské participace na rozvoji sídla.

Závěrečná část knihy věnuje pozornost vybraným sociálněekologickým pro-

blémům. Kapitola *Trvalo udržateľný rozvoj a hľadanie východisk z krízy modernej spoločnosti* seznamuje s genezí pojmu a koncepcie trvale udržitelného rozvoje. Věnuje se aspektům trvale udržitelného rozvoje (např. ekonomický, technologický, populační, lidský rozvoj) a principů udržitelnosti (ekologická udržitelnost, hospodářská udržitelnost, sociální aspekt udržitelnosti). Zabývá se trvale udržitelným rozvojem lidských sídel, zaměřuje se na jeho specifika v postkomunistických zemích a zejména na situaci na Slovensku. Poslední kapitola knihy *Prístupy k riešeniu vzťahu spoločnosť – prostredie* popisuje zdroje a charakter globální krize, převládající současný světonázor, poskytuje prostor jeho kritickým reflexím (např. kritika růstové orientace moderní společnosti) a přibližuje směr hlubinné ekologie.

Jednotlivé části knihy jsou zpracovány jako samostatné, na sobě nezávislé celky. Každá obsahuje ucelený přehled informací žádoucích pro získání vhledu do dané problematiky. Vymezení terminologie obvykle následuje teoretické zakotvení v teorii sociologie, případně pohled ostatních sociálních věd a ekonomie. Všechny tematické okruhy uzavírá popis specifík vývoje a aktuální situace na Slovensku. S vysvětlením určitých jevů a problémů se tedy důkladný čtenář sice může setkat opakovaně, avšak autorem zvolený systém výkladu bezesporu ocení čtenář výběrově zaměřený pouze na oblast svého zájmu. Publikace poskytuje solidní přehled problematiky prostorové sociologie, svým rozsahem ojedinelý, je psána přístupným a živým jazykem. Autorovi se tak podařilo naplnit cíl, vytčený v úvodu práce. Kniha se může stát užitečnou pomůckou pro každého, kdo má zájem proniknout do některé z oblastí prostorové sociologie, a zařadit se do odborné knihovničky studenta sociologie sídel, hned vedle publikace autorského kolektivu Horské, Maura a Musila *Zrod veľkoměsta* (Praha: Paseka, 2002).

Jana Barvíková